

EBÜ CEHİL

96/9-18). Müslümanlığı kabul eden anesi Esmâ bint Muharribe 13 yılı civarında (634) vefat etmiş, Mekke'nin fethinden sonra müslüman olan oğlu İkrime ise meşhur bir vali ve kumandan olarak İslâm'a hizmet etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Meğâzî", 2, 7, 8, 10, 12; Vâkidî, *el-Meğâzî*, I, 9, 29-30, 33, 35-39, 41-46, 64-67, 70-71, ayrıca bk. İndeks; İbn Hişâm, *es-Sîre*, Kahire 1936, I, 273, 283, 315, 319, 320, 337, 342, 370, 379, 383; II, 6, 16, 28, 29, 32, 118, 125, 126, 131, 132, 269, 270, 274, 275, 287, 288, 292, 321, 368; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 202, 203, 209, 227; İbn Habîb, *el-Muḥabber*, s. 139-140, 160-161, 176; Belâzürî, *Ensâb*, I, 124-130, 133, 142, 158, 160, 208; Taberî, *Târîḥ* (Ebû'l-Fazl), II, 323-325, 333-334, 370-372, 379, 402, 437-438, 443-444, ayrıca bk. İndeks; Halîmî, *el-Minhâc*, II, 90; İbn Hazm, *Cevâmî' u's-sîre*, s. 53, 54, 66; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 56-63, 67, 69, 71-73, 83, 101, 102, 105, 106, 120, 129; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, Beyrut 1976, III, 59, 287, 288; Diyarbekrî, *Târîḥu'l-ḥamîs*, I, 356; *Tecrid Tercemesi*, I, 191-193; IV, 226; X, 45, 83, 150-151; XI, 220; Şamî, *Sübülül-hüdâ ve'r-reşâd ft sîretü ḥayrî'l-ibâd* (nşr. Mustafa Abdülvâhid v.dğr.), Kahire 1395-1411/1979-1990, II, 551-553; IV, 77-80; Ebû'l-Hasan Ali en-Nedvî, *Glory of Iqbal* (trc. M. Asif Kidwai), Lucknow 1979, s. 181-186; a.mlf., *Rahmet Peygamberi* (trc. Abdülkerim Özeydin), İstanbul 1992, s. 102, 112, 152, 153, 182, 188, 310; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 58, 104-105, 120, 171, 184, 237, 246; II, 870; a.mlf., "Hz. Peygamber'in Büyük Düşmanlarının Psikolojisi" (trc. İsmail Yakıt), *EAÜİFD*, sy. 6 (1986), s. 212-214; Ziriklî, *el-A'âm* (Fethullah), V, 87; W. Montgomery Watt, *H. Muhammed Mekke'de* (trc. Rami Ayas — Azmi Yüksel), Ankara 1986, s. 6, 96, 100, 125-127, 130, 142, 158, 185, 190; a.mlf., "Abû D̄jahil", *EI²* (İng.), I, 115; Mustafa Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid bin Velid*, İstanbul 1990, s. 46-57; Martin Lings, *H. Muhammed'in Hayatı* (trc. Nazife Şişman), İstanbul 1991, s. 89-91, 98-99, 118, 131, 208, ayrıca bk. İndeks; F. Buhl, "Ebû Cehil", *IA*, IV, 15.

MEHMET ALİ KAPAR

EBÜ CEHM

(أبو جهيم)

Ebû Cehm Âmir b. Huzeyfe
b. Gânim el-Kureşî el-Adevî
(ö. 70/690 [?])

Sahâbî.

H. Peygamber'in hakemlik yaptığı Kâbe'nin tamiri olayında (605) güçlü kuvvetli bir genç olarak çalıştığı kaynaklarda zikredilmektedir. Kureyş kabilesinin ileri gelenlerinden biri olup adının Ubeyd olduğu da rivayet edilmiştir. Nesep ilmini, Araplar'ın meşhur savaşlarını ve şiiri iyi bilirdi.

Ebû Cehm Mekke'nin fethedildiği gün müslüman oldu. Aynı gün Safâ tepesin-

de Hz. Peygamber'e biat etti ve Medine'ye göç ederek oraya yerleşti. Huneyn Gazvesi'nde elde edilen ganimetleri Cîrâne mevkiinde korumakla görevlendirildi. Malların taksiminden önce ganimetten bazı şeyler almak isteyen Hâlid b. Bersâ ile aralarında çıkan kavgada onu yaraladı. Kısas isteyen Hâlid'e Hz. Peygamber diyet vererek gönlünü aldı. Böyle bir olayın onun zekatı memurluğu yaptığı sırada cereyan ettiği de Hz. Âişe tarafından nakledilmektedir (*Müsned*, VI, 232). Ancak bunların aynı hadise olması ihtimali vardır. Ebû Cehm'in Hz. Peygamber'e değerli kumaştan yapılmış iki ucu işlemeli bir ihram hediye ettiği bilinmektedir. Resûl-i Ekrem namaz kılarken bu ihramın kendisini meşgul ettiğini söyleyerek onu Ebû Cehm'e göndermiş, hediyesinin iade edilmesine üzülmemesi için de ondan işlemesiz ihramını istemişti (Buhârî, "Şalât", 14).

Ebû Cehm Hz. Ömer devrinde itirazcı tabiatı sebebiyle halife tarafından uyarılmış, Hz. Osman'ı hilâfetten uzaklaştırmak isteyen âsileri ikna etmeye gelen Hz. Ali'nin yanında o da bulunmuştur. Hz. Osman'ı şehid eden isyancılar onun cenaze namazının kılınmasına ve Bakî Mezarlığı'na defnedilmesine karşı çıktıklarında Ebû Cehm halifenin namazını Allah ve Resulü'nün kıldığını, o hâliyle defnedilmesinin uygun olacağını söylemiş, cenazeyi âsilerden kaçırarak üç kişiyle birlikte geceleyin Bakî dışında bir yere gömmüştür. Ebû Cehm Hz. Ali devrindeki olaylara karışmamıştır. Muâviye döneminde onunla yan yana oturup sohbet ettiği, sert mizacı ve kırıcı konuşmaları sebebiyle Muâviye tarafından uyarıldığı rivayet edilmektedir.

Ebû Cehm'in 120 yıldan fazla yaşadığı ve Kâbe'nin Abdullah b. Zübeyr devrinde yeniden inşasını (64/683) gördüğü belirtilmektedir. Bu durumda onun Muâviye devrinin sonlarına doğru 60'ta (680) vefat ettiği rivayetinden ziyade 70 (690) yılı civarında öldüğünü kabul etmek uygun olacaktır.

Ebû Cehm, daha Câhiliye devrinde iken zararlı olduğunu farkederek içkiyi bıraktığını söylerdi. Müşrik kadınları boşamayı emreden âyet nâzil olunca (el-Mümtehine 60/10) Hz. Ömer'in boşadığı iki kadından biriyle, o tarihlerde henüz müşrik olan Ebû Cehm evlenmişti. Ashaptan Fâtima bint Kays, Ebû Cehm'in İslâmiyet'i kabul ettikten sonra kendisiyle evlenmek istediğini belirterek bu konuda Hz. Peygamber'in fikrini sorduğunda Resûl-i Ekrem onun sopasını omuzun-

dan indirmeyen biri olduğunu söylemiş ve Ebû Cehm ile evlenmesinin uygun olmayacağını ifade etmişti.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, VI, 232; Buhârî, "Şalât", 14; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 341; IV, 138; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 457; III, 78; V, 451; VIII, 13; Zübeyrî, *Nesebü Kureys*, s. 369-370, 372; Câhiz, *el-Beyân ve't-tebyîn*, I, 322; II, 323; III, 233; Taberî, *Târîḥ* (Ebû'l-Fazl), II, 640; IV, 198, 359, 413; V, 67; İbn Abdürabbih, *el-İkdü'l-ferîd*, I, 52; IV, 286; İbn Abdülber, *el-İst'âb*, IV, 32-33; Süheylî, *er-Ravzü'l-ünûf*, VII, 282; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, III, 536; VI, 57-58; a.mlf., *el-Kâmil*, III, 53, 162, 330; IV, 45; Zehebî, *A'âmü'n-nübelâ*, II, 556-557; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), VII, 71-73; Ziriklî, *el-A'âm*, IV, 17; Sezgin, *GAS*, I, 263.

ÂRİF KÖTEN

EBÜ CENDEL

(أبو جندل)

el-Âs b. Süheyl b. Amr
el-Âmirî el-Kureşî
(ö. 18/639 [?])

Sahâbî.

Müslüman olduktan sonra Ebû Cendel künyesiyle meşhur olmuştur. Kaynakların bir kısmında kardeşi Abdullah b. Süheyl ile karıştırılmış ve onunla ilgili bazı olaylar Ebû Cendel'e isnat edilmiştir. Ebû Cendel Bedir Gazvesi'nden (2/624) önce Mekke'de müslüman oldu. Bu sebeple babası tarafından hapsedilerek zincire vuruldu ve hicret etmesine izin verilmedi. Hudeybiye Antlaşması'nda (6/628) Mekkeliler'in temsilcisi olan babası Süheyl b. Amr ile Hz. Peygamber antlaşma konularını görüşüp yazılı metni imzaya hazır hale getirdikleri sırada Mekke'de hapsedildiği yerden kaçan Ebû Cendel'in ayaklarındaki zincirleri sürüyerek geldiği görüldü. Bunun üzerine Süheyl Peygamber'den antlaşma gereğince oğlunun iadesini istedi. Hz. Peygamber antlaşmanın henüz imzalanmadığını ve Ebû Cendel'in onun dışında tutulması gerektiğini söylediği de Süheyl bunu kabul etmedi ve oğlu iade edilmediği takdirde antlaşmayı imzalamayacağını söyledi. Hz. Peygamber onun kendi hatırı için antlaşma dışı tutulmasını istedi, fakat Süheyl bunu da kabul etmedi. Bu arada oğluna işkence etmeyeceğine dair söz verdiği halde onu sürükleyerek götürmeye başladı. Müslümanları derin üzüntüye sevkeden ve "Yevmü Ebî Cendel" diye anılacak olan bu olaya çok üzülen Resûl-i Ekrem Ebû Cendel'i teskin etmeye çalıştı ve Kureysliler'le yaptığı antlaşmaya sadık kalacağına dair Allah adına söz verdiğini belirterek ona

sabır tavsiye etti; Cenâb-ı Hakk'ın kendi durumunda olanlar için yakında bir çıkış yolu göstereceğini söyledi.

Hudeybiye Antlaşması'ndan sonra müslüman olarak Medine'ye gelen, fakat Kureyşliler'in isteği üzerine iade edilen Ebû Basîr'in muhafızlardan birini öldürerek Kızıldeniz sahilindeki Sifûlbahr'e kaçtığını haber alan Ebû Cendel, kendisi gibi hapsedilmiş yetmiş kadar müslümanla oraya kaçtı. Sifûlbahr'deki müslümanların ticaret kervanları için tehlikeli bir güç haline geldiğini gören Kureyşliler, müslüman olup Medine'ye gidenlerin iadesini öngören maddeden vazgeçtiklerini, özellikle de Ebû Basîr ile Ebû Cendel ve arkadaşlarının Medine'ye kabul edilebileceklerini Hz. Peygamber'e bildirdiler. Buna karşılık ticaret kervanlarının vurulmasına meydan verilmemesini istediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem Ebû Basîr ve arkadaşlarına bir mektup göndererek Medine'ye gelmelerini emretti. Mektup Sifûlbahr'e ulaştıktan az sonra Ebû Basîr vefat etti. Onun ölümünden sonra oradaki müslümanların reisi durumunda olan Ebû Cendel arkadaşlarıyla birlikte Medine'ye gitti.

Hz. Peygamber'in vefatına kadar Medine'de kalan Ebû Cendel bütün gazvelere iştirak etti. Mekke'nin fethedildiği gün müslüman olan babasıyla birlikte Dimâşk'ın fethine katıldılar. Ebû Cendel'in Dimâşk'ta Dirâr b. Hattâb adlı sahâbî ile beraber şarap içtiği ve içkinin haram kılınmasından önce içenlerin samimi müslüman oldukları takdirde günahlarının bağışlanacağını bildiren âyeti (el-Mâide 5/93) kendi lehlerine yorumlamaya çalışması üzerine vali ve kumandan Ebû Ubeyde b. Cerrâh tarafından Halife Ömer'in emriyle cezalandırıldığı rivayet edilmiştir.

Ebû Cendel bazı kaynaklara göre Yemâme Savaşı'na (12/633) iştirak ederek orada otuz sekiz yaşında vefat etmiş, bazılarının göre ise 18 (639) yılında Ürdün'de çıkan veba salgınında babasıyla birlikte ölmüştür.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Sulh", 6, "Şurûh", 1, 15, "Megâzî", 35, "İ'tişâm", 7; Ebû Yûsuf, *el-Harâc*, s. 228-229; Vâkidî, *el-Megâzî*, II, 607-609, 630; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 405; İbn Abdülber, *el-İstâb*, IV, 33-35; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 54-56; a.mlf., *el-Kâmil*, II, 204-206; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, I, 192-193; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 312; Fâsî, *el-İkdû's-şemtn*, Beyrut 1986, VIII, 33-34; İbn Hacer, *el-İşâbe*, IV, 34; a.mlf., *Fethu'l-bârî*, Beyrut, ts., V, 260, 262-264, 267; VIII, 174-175.

ASRİ ÇUBUKÇU

EBÜ CÜHAYFE

(bk. VEHB el-HAYR).

EBÜ DÂVÛD, Süleyman b. Necâh

(أبو داود سليمان بن نجاح)

Ebû Dâvûd Süleymân b. Necâh
el-Kurtubî el-Ümevî
(ö. 496/1103)

Kıraat âlimi.

413'te (1022) Kurtuba'da doğdu. Kehhâle ve Ahmed Atıyyetullah, babasını Endülüs Emîri Hişâm b. Hakem el-Müeyyed-Billâh'ın âzatlısı olarak göstermişlerse de eski kaynaklara göre adı geçen emîrin mevlâsı olan babası değil kendisidir. Dâniye (Dania) ve Belensiye'de (Valensiye) yaşadığı bilinen Ebû Dâvûd'un hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur.

Kıraat ilmini Ebû Amr ed-Dânî'den tahsil etti. Onun en önde gelen talebesi oldu ve eserlerini rivayet etti. Ayrıca İbn Abdülber en-Nemerî, İbn Dilhâs el-Uzrî, Ebû Abdullah İbn Sa'dûn el-Karavî, Ebû'l-Velîd el-Bâcî ve Ebû Şâkir el-Hatîb gibi hocalardan faydalanarak kendisini tefsir, hadis ve fıkıh ilimlerinde de yetiştirdi. Yazısı güzel olduğu için *Şaḥîḥ-i Buḥârî*'yi on, *Şaḥîḥ-i Müslim*'i de altı cilt halinde yazdı ve bu eserleri hocaları Ebû'l-Velîd el-Bâcî ile Ebû'l-Abbas el-Uzrî'yle defalarca okudu. Kendisinden kıraat ilminde faydalanan pek çok talebe arasında Ebû Abdullah İbn Saîd ed-Dânî, Ebû Ali es-Sadeî, Ahmed b. Sahnûn el-Mürsî, Ebû Dâvûd Süleyman b. Yahyâ el-Kurtubî ve Feth b. Halef el-Belensî sayılabilir.

İbn Beşkûvâl'in *sika** olarak değerlendirdiği ve şahsî hayatı bakımından fazilet ve dindarlığına işaret ettiği Ebû Dâvûd, 16 Ramazan 496'da (23 Haziran 1103) Belensiye'de vefat etti.

Eserleri. Yirmi altı telif eseri bulunduğu bildirilen Ebû Dâvûd'un bu eserlerinden kaynaklarda zikredilenler şunlardır: 1. *et-Tenzil fi hicâ'î'l-meşâḥif*. Müellifin *et-Tebyîn li-hicâ'î't-tenzîl* adlı eserinin muhtasarı olup bilinen iki yazma nüshasından biri Şam'da (Dârü'l-kütübîz-Zâhiriyye, nr. 5964, vr. 1-152, 184-316), diğeri Fas'ta, (Karaviyyin Ktp., nr. 226/1, 81 varak) bulunmaktadır. *Te'lifün fi resmî'l-hicâ'î'l-vâkı' fi'l-Ḳur'ân* adıyla Fas'ta aynı kütüphanede kayıtlı bulunan (nr. 830/1, 40 varak) ve Ebû Dâvûd'a ait olduğu bildirilen eserin adı ge-

çen kitabın başka bir nüshası olması muhtemeldir. 2. *Te'lifün fi uşûli'z-zabḥ ve keyfiyyetihî 'alâ cihe'ti'l-iḥtişâr*. Yazma bir nüshası Fas'tadır (Karaviyyin Ktp., nr. 830/2, 2 varak). 3. *el-Beyânü'l-câmi' li-'ulûmi'l-Ḳur'ân*. Kur'an ilimlerine dair 300 cüz hacminde bir eserdir. 4. *et-Tebyîn li-hicâ'î't-tenzîl*. Musahfların resm-i hattına dair altı ciltlik bir eserdir. 5. *el-İ'timâd fi uşûli'l-Ḳur'ân ve'd-diyâne* (fi ümûli'l-Ḳur'ân ve'd-dîn). Hocası Ebû Amr ed-Dânî'nin incelemesinden geçtiği anlaşılan bu manzum eser 18.440 beyit ihtiva etmektedir. 6. *eş-Şalâtü'l-vustâ*. Bakara sûresinin 238. âyetinin tefsiri mahiyetinde bir ciltlik bir eserdir. Kaynaklarda adları geçen son dört eserin günümüze ulaşip ulaşmadığı bilinmemektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hayr, *Fehrese*, s. 428; İbn Beşkûvâl, *eş-Şıla*, s. 203-204; Dabbî, *Buḡyetü'l-mültemis*, s. 303-304; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XIX, 168-170; a.mlf., *Ma'rifetü'l-Ḳurrâ*, I, 450-451; İbnü'l-Cezerî, *Āyetü'n-nihâye*, I, 316-317; Dâvûdî, *Ṭabakâtü'l-müfessirîn*, I, 207-208; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 349; Kehhâle, *Mu'cemül-mü'ellifin*, IV, 278; İzzet Hasan, *Fihrisü Maḥṭûṭâti Dâri'l-kütübîz-Zâhiriyye*, Dimâşk 1962, I, 375; *el-Ḳamûsü'l-İslâmî*, II, 340; Nüveyhiz, *Mu'cemül-müfessirîn*, I, 217; *el-Fihrisü's-şâmil* (*maḥṭûṭâtü't-tecu'd*), Amman 1406/1986, I, 54; a.e. (*resmü'l-meşâḥif*), Amman 1406/1986, s. 16.

ABDURRAHMAN ÇETİN

EBÜ DÂVÛD es-SİCİSTÂNİ

(أبو داود السجستاني)

Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as
b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî
(ö. 275/889)

Kütüb-i Sitte'den biri olan
es-Sünen'in müellifi, muhaddis.

202 (817-18) yılında Sicistan'da doğdu. 203'te (818-19) doğduğunu söyleyenler de vardır. Sicistan, bazılarının ileri sürdüğü gibi Sicistâne diye de anılan Basra'nın bir köyü olmayıp İran ile Afganistan arasındaki sınır bölgesidir. Ailesi aslen Yemen'in Ezd kabilesinden olduğu için Ezdî ve "Sicistanlı" anlamında Sicîz nisbeleriyle de anılır. Dedesinin adının Bişr veya Şeddâd olduğu, büyük dedesi İmrân'ın Sıffîn'de Hz. Ali'nin yanında yer aldığı ve bu savaşta öldüğü rivayet edilmektedir.

Kurdukları vakıflar uzun yıllar devam etmiş olan zengin bir aileden gelen Ebû Dâvûd tahsiline Sicistan'da başladı. Hadis bilgisini artırmak amacıyla on sekiz yaşında seyahate çıkarak önce Bağ-